

1. R. Aharon Lichtenstein, "Torah and General Culture: Confluence and Conflict"

A plethora of cultural interests, each valuable in its own right, can divert attention from the supreme challenges of religious existence even to the point of distracting from the quest for the *unum necessarium*, that יראת שמים (fear of Heaven) that the רבונו של עולם "has nothing else in the world"; may leave one, like the young Augustine, "weeping for the death of Dido for love to Aeneas, but weeping not his own death for want of love to Thee, O God."

2. R. Joseph B. Soloveitchik, "Confrontation"

. . . The word of faith reflects the intimate, the private, the paradoxically inexpressible cravings of the individual for and his linking up with his Maker. It reflects the numinous character and the strangeness of the act of faith of a particular community which is totally incomprehensible to the man of a different faith community . . .

Third, we members of the community of the few should always act with tact and understanding and refrain from suggesting to the community of the many, which is both proud and prudent, changes in its ritual or emendations of its texts. . . Non-interference with and non-involvement in something which is totally alien to us is a *conditio sine qua non* for the furtherance of good-will and mutual respect

Fourth, we certainly have not been authorized by our history, sanctified by the martyrdom of millions, to even hint to another faith community that we are ready to revise historical attitudes, to trade favors pertaining to matters of faith, and to reconcile "some" differences.

3. From the "Aleinu" prayer, uncensored version

שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה שלא שם חלקנו כהם וגורלינו ככל המונם שהם משתחיים להבל וריק ומתפללים לאל לא יושיע ואנחנו כורעים ומשתחיים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

" . . . for he has not made us as the nations of the lands, and established us as the families of the earth; for he has not established our portion like theirs, and our fate like all their multitudes; for they pray to nothingness and emptiness, and bow to a god who will not save. But we bend, bow and concede before the ultimate king, the Holy One Blessed Be He.

4. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ב עמוד א

/מתני'. לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים - אסור לשאת ולתת עמהם, להשאילן ולשאול מהן, להלוותן וללוות מהן, לפרוען ולפרוע מהן; רבי יהודה אומר: נפרעין מהן, מפני שמיצר הוא לו; אמרו לו: אע"פ שמיצר הוא עכשיו, שמח הוא לאחר זמן .

Mishnah: Three days before the festivals of idolaters, it is forbidden to trade with them, to lend to or borrow from them, whether goods or money, to repay loans to them or to accept repayment from them. R. Yehudah says: One can accept payment, because it pains them. He was told: Although it pains him at the moment, it gladdens him eventually.

5. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ו עמוד א (על פי חסרונות הש"ס)

איבעיא להו: שלשה ימים הן ואידיהן, או דלמא הן בלא אידיהן? ת"ש, ר' ישמעאל אומר: שלשה לפנייהם ושלשה לאחריהן אסור; אי ס"ד הן ואידיהן, רבי ישמעאל יום אידיהן חשיב להו מעיקרא וחשיב להו לבסוף? אידי דתנא שלשה לפנייהם, תנא נמי שלשה לאחרייהם. ת"ש, דאמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל: (יום א') [נוצרי] לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור; ואי ס"ד הן ואידיהן, האיכא ארבעה וחמשה דשרי!

The question was asked: Do the three days include the festival day or not?

Come and listen: R. Yishmael says: "The three days are forbidden both before and after".

If you think the festival day is included, can he count it both ways?

Once it said three days before, it said three days afterward.

Come and listen: R. Tachalifa bar Avdimi said in the name of Shmuel: "Notzrim" according to R. Yishmael are always forbidden. If you think that the festical days are included, why shouldn't Wednesday and Thursday be permitted?

6. רש"י על אתר

נוצרי - ההולך בטעות של אותו האיש שצוה להם לעשות יום איד באחד בשבת

Notzri - One who follows the error of "that man", who commanded them to make Sunday a festival.

7. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כז עמוד ב.

תנו רבנן: אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון, ואנשי מעמד מתכנסין לבית הכנסת, ויושבין ארבע תעניות: בשני בשבת, בשלישי, ברביעי, ובחמישי. בשני - על יורדי הים, בשלישי - על הולכי מדברות. ברביעי - על אסכרא שלא תיפול על התינוקות, בחמישי - על עוברות ומיניקות. עוברות - שלא יפילו, מיניקות - שיניקו את בניהם. ובערב שבת לא היו מתענין מפני כבוד השבת, קל וחומר בשבת עצמה. באחד בשבת מאי טעמא לא? - אמר רבי יוחנן: מפני הנוצרים.

The priests of the watch would pray that the sacrifices of their brothers be accepted, and the group standing in for the community would enter the synagogue and fast four days: Monday, Tuesday, Wednesday, and Thursday . . . Why not Sunday? R. Yochanan said: Because of the *notzrim*.

8. רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק ט הלכה ד.

(כנענים) [אדומים] עובדי כו"ם הם ויום ראשון הוא יום אידם, לפיכך אסור לתת ולשאת עמהם בארץ ישראל יום חמישי ויום ששי שבכל שבת ושבת ואין צריך לומר יום ראשון עצמו שהוא אסור בכל מקום, וכן נוהגין עמהם בכל אידיהם.

Edomim are idolaters whose festival is Sunday . . .

9. רמב"ם הל' מלכים יא:ד.

אבל מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם, כי לא דרכינו דרכיו, ולא מחשבותינו מחשבותיו, וכל הדברים האלו שלישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו, אינן אלא לישר דרך למלך המשיח, ולתקן עולם כלו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר: כי אז אהפך אל אחד עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. כיצד? כבר נתמלא העולם כלו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות . . .

But the thoughts of the World Creator cannot be grasped by humans, for our ways are not His, for all the matters of Jeshua the *Notzri* and the Ishmaelite who arose after him are only to smoothen the path of the Messianic King, and to prepare the world to serve God together, as is written . . . How is this? Already the world is filled with talk of the Messiah and the Torah and the commandments . . .

10. תלמוד בבלי מסכת חולין דף יג עמוד ב.

אמר ר' שחיתת עובד כוכבים נבלה. וניחוש שמא מין הוא! אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא: אין מינין באומות עובדי כוכבים. והא קאחזינן דאיכא! אימא: אין רוב עובדי כוכבים מינין. סבר לה כי הא דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: נכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הן, אלא מנהג אבותיהן בידיהן.

. . . He holds like that which R. Chiyya bar abba said in the name of R. Yochanan: Gentiles outside the Land are not idolaters, rather they continue the practices of their fathers.

11. תוספות על הש"ס, תוספות מסכת חולין דף יג/ב.

ד"ה נכרים שבחוצה - נכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הם. הלכך בארץ ישראל נמי אין אדוקין כל כך שיהיו מעשיהם לשם עבודת כוכבים:

. . . therefore in Israel too they are not so attached that their actions would be for the sake of their gods.

12. תלמוד בבלי, מסכת סוכה דף מה/א.

משנה: מצות ערבה כיצד מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה ובאין זזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי המזבח תקעו והריעו ותקעו בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא רבי יהודה אומר אני והו הושיעה נא ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים בשעת פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח יופי לך מזבח רבי אלעזר אומר ליה ולך מזבח ליה ולך מזבח

. . . When they left they said: To Him and to you, altar. To Him and to you, altar.

13. תלמוד בבלי, מסכת סוכה דף מה/ב.

בשעת פטירתן מה הן אומרים וכו':
והא קא משתתף שם שמים ודבר אחר ותניא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר (שמות כב) בלתי לה' לבדו הכי קאמר ליה אנחנו מודים ולך אנו משבחין ליה אנחנו מודים ולך אנו מקלסין:

But they are partnering the Name of Heaven with something else. and a Tannaitic text teaches: Anyone who partners the Name of Heaven with something else is uprooted from the world, as it is written: "only to God alone"?! What they really said was "To Him we concede, you we praise. To Him we concede, you we praise".

14. ריטב"א, ריטב"א מסכת סוכה דף מה/ב

בשעת פטירתן מה הן אומרים פי' אדלעיל קאי כשנפטרין מן זקיפת ההקפה במזבח היו אומרי' יופי לך מזבח לך אנו מודים ולך אנו מקלסין וסוד המזבח ידוע ממה שנאמר הנה מקום אתי ונצבת על הצור והיא חכמה שלימה שראויה לקלס ולשבח והמשכיל יבין:

15. תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין דף סג/א

אמר רבי יוחנן אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה כתנאי אחרים אומרים אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה אמר לו רבי שמעון בן יוחאי והלא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר (שמות כ"ב) בלתי לה' לבדו אלא מה תלמוד לומר (שמות ל"ב) אשר העלוך שאיון אלוהות הרבה:

16. תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין דף סג/ב

הנודר בשמו והמקיים בשמו הרי זה בלא תעשה:
הנודר בשמו והמקיים בשמו מנלן דתניא (שמות כ"ג) ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודת כוכבים פלונית (שמות כ"ג) לא ישמע על פיך שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו . . . מסייעא ליה לאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בעבודת כוכבים שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך כי אתא עולא בת בקלנבו אמר ליה רבא והיכא בת מר אמר ליה בקלנבו אמר ליה והכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה והא היכא כתיבא דכתיב (ישעיהו מ"ו) { כרע בל קרס נבו ואי לא כתיבא לא

One who vows or upholds a vow in another god's name - how do we know this is forbidden? Because a Tannaitic text taught: "the names of other gods you shall not mention" - that one should not tell friend "wait for me beside that idol"; "they shall not be heard (lit: on your mouth) as a result of you" - don't vow or uphold a vow in their names and do not cause others to vow or uphold a vow in their names . . . This supports Shmuel's father, for Shmuel's father said: "It is forbidden to create a partnership with an idolater, lest he be obligated to swear to you and swear by his idol, when the Torah says "they shall not be heard as a result of you"

17. תוספות על הש"ס, תוספות מסכת סנהדרין דף סג/ב ד"ה אסור לאדם

אסור לאדם שיעשה שותפות. אמר ר' שמואל כ"ש שבועה עצמה דאין לקבל הימנו ור"ת אומר מותר לקבל הימנו השבועה קודם שיפסיד כדאמר בפ"ק דמס' ע"ג {דף ו:} דמלוה ע"פ נפרעין ממנו מפני שהוא כמציל מידם ולא חיישין דילמא אזיל ומודה ואע"ג דהתם ספק והכא ודאי מ"מ בזמן הזה כולן נשבעים בקדשים שלהן ואין תופסין בהם אלהות ואע"פ שמה שמזכירין עמהם ש"ש וכוונתם לדבר אחר מ"מ אין זה שם עבודת כוכבים גם דעתם לעושה שמים ואע"פ שמשותפין שם שמים ודבר אחר לא אשכחן דאסור לגרום לאחרים לשתף ולפני עור ליכא דבני נח לא הוזהרו על כך:

Even though when they mention the Name of Heaven they intend something else, nonetheless this is not a name of idolatry, and furthermore they refer to the maker of heaven and even though they partner the Name of Heaven with something else, we find no prohibition against causing another to so partner, and there is no prohibition of "Do not place a stumbling block before the blind" since Gentiles were not commanded regarding such.

18. תוספות על הש"ס, תוספות מסכת בכורות דף ב/ב ד"ה שמא יתחייב

עוד פר"ת בזמן הזה כולן נשבעים בקדשים ואין תופסין בהם אלהות ואע"פ שמזכירין [עמהם] שם שמים כוונתם [לד"א] מ"מ אין זה [שם] עבודת כוכבים כ"י דעתם לשם עושה שמים וארץ ואע"ג שמשותף ש"ש ודבר אחר אין כאן לפני עור לא תתן מכשול דבני נח לא הוזהרו על כך ולדידן לא אשכחן איסור בגרם שיתוף:

. . . this is not a name of idolatry since they refer to the maker of heaven . . .

19. תוספות הרא"ש, תוספות הרא"ש מסכת סנהדרין דף סג/ב

ועוד מייתי ר"ת ראייה מפ' בתרא דמגלה דאמר אבוה בר איהי תיתי לי דלא עבדי שותפות עם הגוי ומאי רבותיה אלא משמע דלא זהירי עלמא בההיא דאבוה דשמואל והוא היה נזהר כההיא דפ' כל כתיבי תיתי לי דקיימית ג' סעודות, ועוד דבזמן הזה נשבעין בקדשין שלהם ואין תופשין בהן אלהות אע"פ שמזכירין שם שמים וכוונתן לישן הנוצרי מ"מ אינם מזכירין שם ע"ז וגם דעתם לעושה שמים וארץ ואע"ג שמשותפין שם שמים ודבר אחר לא אשכחן דאסור לגרום לאחרים לשתף, ומשום לפני עור לא נתן מכשול ליכא. דבני נח לא הוזהרו על כך:

. . . even though they mention the Name of Heaven and refer to Jeshu the *Notzri* . . .

20. המאירי, מאירי מסכת עבודה זרה דף ב/א

. . . אלא שבזמנים אלו אין שום אדם נזהר בדברים אלו כלל אף ביום אידם לא גאון ולא רב ולא חכם ולא תלמיד ולא חסיד ולא מתחסד וקצת מפרשים כתבו בה הטעם מפני שעכשו אין מקריבים לפני ע"ז ואין כאן מכשול ואף המכירות והקנינים מצויים בכל שעה ואין בהם חשש הודאה ויש באים בהתרה משום איבה וכדאמרין בגמ' לא אשקליה הוויא ליה איבה וכן בפרק שני כ"ו א' דרב יוסף שרא לאולודי בשכר משום איבה ואף בתלמוד המערב אמרו הנכנס למדינה ומצאם שמחים שמח עמהם שאינו אלא כמחניף וכן במה שאמרו כ' א' לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם אמרו בתוספתא במה דברים אמורים בגוי שאין מכירו או שהוא עובר ממקום למקום אבן היה אוהבו או שכנו מותר שאינו אלא כמוכרו לו ולטעם ראשון מיהא שמתירין מפני שעכשו אין להם הקרבה ואף הודאה בדברים אלו אין להם על הדרך שכתבנו:
יש מקשים בה מצד דבר שבמנין שאע"פ שבטל דבר לא בטלה גזרה ומתמצים שאף הם לא גזרו אלא לפי מה שראו במקומות שהרי שמואל אמר (ז): בגולה אינו אסור אלא יום אחד והלכה כמותו והילכך כל שנראה לפי המקום להתיר אף ביום האיד מתירין והראיה שהרי בפרק אחרון (ס"ה): אמרו רבא שדר תקרובתא לבר שישך ביום אידו אמר קים לי בגוואי דלא פלח לע"ז וכל שכן בדבר שאין הצבור יכול לעמוד בו ושיש פסידא ישראל במניעתו כגון שהוא ירוד ויום השוק ואם לא עכשו אימתי והרי זה כדבר האבד ומשום רוחא דידהו ליכא דבירוד זילי זביני ואי נמי כל שיש במניעתו פסידא אצלנו אין לנו ולהודאתם כלום וכדאמרין בראשון של מועד קטן י' ב' רבינא אסיק זוזי בבני אקרא אתי לקמיה דרב אסי אמר ליה כיון דהאידנא משכחת להו וביומא אחרנא לא משכחת להו כפרקמטיא אבודה דמי ותנן נמי גבי ע"ז כי האי גוונא הולכין ליארוד של גוים ולוקחין מהם עבדים ושפחות וכו' מפני שהוא כמציל מידם ולא עוד אלא שעכשו כל הימים כיארוד שהסוחרים מצויים לקנות ביחד ואינו מוצא כשירצה אלא ביוקר ומ"מ לפי הסוגיא יש לי לדון שאינו מוצא שיהא נותר משום איבה אלא מה שאין בו אלא חשש הודאה אבל מה שיש לחוש בו למכשול שבגוף העבודה לא וכן מצד גוים שבחוצה לארץ לא הותר אלא לפני האיד אבל יום האיד עצמו אסור והרי מנהג ההיתר אף ביום האיד הוא ומתוך כך עקר הדברים נראה לי שדברים אלו כלם לא נאמרו אלא על עובדי האלילים וצורותיהם וצלמיהם אבל בזמנים הללו מותר לגמרי ומה שאמרו בגמ' נצרי לעולם אסור אני מפרשו מלשון נוצרים באים מארץ מרחק האמור בירמיה שקרא אותם העם נוצרים על שם נבוכד נצר וידוע שצלם השמש היה בבבל ושכל עם נבוכדנצר היו עובדים לו וכבר ידעת שהחמה משמשת ביום ראשון כענין ראשי ימים ומתוך כך היו קורין לאותו יום נצרי על שם שהיה קבוע לנבוכד נצר על צד ממשלת חמה שבו והדברים נראין וברורים:

21. המאירי, מאירי מסכת בבא קמא דף קיג/א - קיד/א

נמצא שאף עובדי האלילים ושאינם גדורים בדרכי הדתות אסור לגזלם ואם נמכר לו ישראל אסור לצאת מידו בלא פדיון וכן אסור להפקיע את הלואתו ומ"מ אין אדם חייב לחזר אחר אבדתו כדי להחזירה לו ולא עוד אלא אף מי שמצא אבדתו אינו חייב להחזירה שמציאה מקצת קנין הוא וחזרתו דרך חסידות ואין אנו כפופים לחסידות למי שאין לו דת וכן טעותו אם טעה מאליו שלא מתחבולתו ולא מהשתדלותו אין הכרח בהשבתו ומ"מ אם נודע לו על כל פנים חייב להחזירו וכן אף באבדה כל צד שיהא חלול השם בעכובה מחזירה הא כל שהוא מעממין הגדורים בדרכי הדת ועובדי האלהות על איזה צד אע"פ שאמונתם רחוקה מאמונתנו אינם בכלל זה אלא הרי הם כישראל גמור לדברים אלו אף באבדה ואף בטעות ולכל שאר הדברים בלא שום חלוק:

One may not steal even from idolaters and those unbound by the ways of religion . . . but returning a lost object is a supra-legal act and we are not obligated to act supra-legally toward one who has no religion . . . but all those from nations bound by the ways of religion and worshipers of the Divine in some way, even though their faith is distant from ours, are not in this category; rather they are as full Jews for these matters . . .

22. המאירי, מאירי מסכת בבא מציעא דף ב/א

המציאה אעפ"י שראה אותה הרואה ונתן לב ליטלה והניד את פסיעותיו לילך לזכות בה לא קנאה עד שיגביהנה כמו שיתבאר המשניות של פרק זה שאין לשון מציאה אלא בהגעה לידו והוא שאמרו לענין אבדת עובדי האלילים שלא סוף דבר שאם לא באה לידו אינו חייב להשתדל ולחזר אחריה כדי להמציאה לבעליה אלא אף מי שמצאה והגיע לידו אינו חייב להחזירה שהרי ומצאתה הנאמר במקרא שהגיעה לידו משמע ואעפ"כ נאמר שם לכל אבדת אחר ואין אחוה לעובדי האלילים שאינם תחת גדר הדתות עם האומות הגדורות בדרכי הדת כמו שבארנו בפרק הגוזל:

. . . nonetheless, it says "to all the lost objects of your brother", and idolaters have no brotherhood because they are no under the rubric of religions with the nations that are bound by the ways of religion . . .

23. המאירי, מאירי מסכת תענית דף כז/ב

אנשי מעמד אלו שהזכרנו מתענים ד' תעניות רצופים בשבת שלהם יום ב' וג' ד' ה' ומאריכים בתפלות אבל בראשון ובששי לא היו מתענים בששי מפני כבוד השבת שלא יכנס בו מעונה ובראשון פי' בגמ' מפני הנצרים ונראה לי בפירושו מפני הבבליים שהיו הם מתיראים מהם הרבה והוא קורא אותם נצרים על שם נבוכדנצר כמו שביארנו בפסוק נצרים באים מארץ מרחק וידוע שהצלם הגדול לעבודת השמש היה נעבד באותו זמן בבבל והיו עושים יום אד ביום א' שהוא ממשלתו של שמש כמו שידוע חל"ם כצנ"ש ראשי ימים וכבר פרשתי כיוצא בזה במה שאמרו בראשון של ע"ז ז' ב' נצרים לעולם אסור ומ"מ בתלמוד המערב פירשו בשניהם מפני כבוד השבת:

. . . they did not fast on Sunday because of the *notzrim* - I think the explanation is because of the Babylonians, whom they feared greatly, but it calls them *notzrim* because of Nebuchadnezzar . . . and it is known that the great idol for sunworship was worshiped at that time in Babylonia, and they made their festival on Sunday, which is the period of the sun's rule . . .